

Var finns kritiken mot nya megaprojekten?

Norrbottnenskuriren den 19 september 2022

Norrbotten och Luleå har under de senaste decennierna lyckats skapa ett mer differentierat näringsliv och minskat sitt beroende av råvarubaserad industri. De 15 största arbetsgivarna i Luleå står numera inte för mer än 40 procent av antalet anställda. Ett lyckokast var att Stålverk 80 till slut stoppades och utvecklingskraften i stället kom från andra håll, inte minst ur Luleå tekniska universitet.

Det kanske viktigaste tillväxthindret är bristen på kvalificerad arbetskraft, men samtidigt har både företag och hushåll kunnat åtnjuta fördelarna av låga elpriser och ett stabilt elnät. Näringsliv och hushåll har anpassat struktur och livsstil till god tillgång på el till hyfsat pris.

De satsningar som nu ska göras, av helstatliga och statskontrollerade företag eller av bidragsdopade privata företag, kommer att förändra detta. De kopiösa mängder el som åtgår är knappast förenligt med ett välmående näringsliv i norr eller en hållbar utveckling för miljön. Bara stålsatsningarna slukar 80 TWh, vilket motsvarar hela Finlands elanvändning.

Norrbottnens läns totala produktion av vattenkraft är 14 TWh. Northvolt behöver drygt två TWh, H2GS 12 TWh och Grupo Fertiberias konstgödselabrik kräver 4–5 TWh. LKAB:s och SSAB:s järnsvamps- och stålprojekt handlar i sin tur om en elåtgång på 60 TWh, vilket är fem gånger mer än all el som används i Skåne län med 1,4 miljoner invånare och 600 000 jobb och fem gånger mer än den el som åtgår om alla bilar elektrifieras. Järnsvampsprojektet ger 150 till 200 jobb i produktionen, sannolikt världsrekord i elåtgång per jobb.

Vi ser redan överhettning i Skellefteå där Northvolts expansion tvingar andra att slå igen. Vi kan heller inte vara säkra på att Northvolts batteriteknologi är framtidens teknologi. Skellefteå blir starkt beroende av ett enskilt företag och dess teknologi. Det finns alltför många exempel på svenska orter som fått lära sig den hårda vägen vilka olyckliga effekter det kan få.

När de elintensiva företagen skaffat sig långa leveransavtal som drar undan el från Nordpool är risken stor att de som idag bor och verkar i norr kommer att drabbas på liknande sätt som hushåll och företag Sydsverige.

De nya jobben är få, kanske färre än de jobb som slås ut på grund av den överhettning som de stödberoende eller statliga företagen skapar när de förvrider lönestrukturen så att andra inte kan överleva. Erfarenheten från Facebooks serverhall förskräcker. De fick 140 miljoner i rent stöd och en 98-procentig elskatterabatt. Att locka till sig serverhallen motiverades med en studie som Business Sweden beställt från Boston Consulting Group. Den utlovade 4 500 jobb, det blev drygt 70.

Många av jobben kan mycket väl komma att fyllas av personer som jobbar i tre veckor och sedan är lediga i tre veckor ("fly-in fly-out"). Då betalar de inte kommunalskatt där de jobbar. I de extremt råvaru- och kapitalintensiva verksamheterna är kostnaden för anställda i den direkta produktionen en ytterst liten del av förädlingsvärdet, vilket gör att bolagen kan

ha råd att agera så. Men det är bara löner som ger lokala och regionala skatteintäkter. Förhållandet är det motsatta med ett avancerat tjänsteföretag där 75 procent eller mer av kostnaden utgörs av lönekostnader.

Den diskussion som finns om att Norrland bidrar med råvaror och vattenkraft men får för lite tillbaka lär inte minska i intensitet när de nya projekten har förverkligats. Det tänkande som låg bakom planerna för Stålverk 80 återkommer nu, men projekten är av en helt annan storleksordning.

Magnus Henrekson

Professor i nationalekonomi och senior forskare vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN)

Christian Sandström

Biträdande professor i företagsekonomi, Internationella Handelshögskolan i Jönköping och Ratio